

EDUCAȚIA TIMPURIE – FUNDAMENT AL CULTURII PĂCII PRIN FORMAREA VALORILOR MORALE ȘI SOCIALE

EARLY EDUCATION – A FOUNDATION OF THE CULTURE OF PEACE
THROUGH THE DEVELOPMENT OF MORAL AND SOCIAL VALUES

CZU: 37.018.1:172.4

<https://doi.org/10.59295/eie2026.18>

Ludmila ARMANU,
educătoare, grad didactic I,
Grădinița de copii nr. 2, or. Durlești
E-mail: liudaarmanu@gmail.com

Rezumat. *Educația timpurie reprezintă cea mai sensibilă și formativă etapă a dezvoltării umane, în cadrul căreia se conturează valorile morale și sociale fundamentale. Cultura păcii depășește absența conflictului și presupune atitudini și comportamente bazate pe respect, toleranță, empatie, cooperare și comunicare nonviolentă. Lucrarea evidențiază de ce educația timpurie este esențială pentru construirea unei culturi a păcii, identifică valorile morale și sociale dezvoltate în instituțiile preșcolare și subliniază rolul crucial al educatorului și al metodelor educaționale utilizate pentru promovarea conviețuirii pașnice.*

Cuvinte-cheie: *educație timpurie, cultura păcii, valori morale, valori sociale, rolul educatoarei, educație nonviolentă.*

Summary. *Early childhood education represents the most sensitive and formative stage in human development, during which fundamental moral and social values are shaped. The culture of peace goes beyond the absence of conflict and involves attitudes and behaviors based on respect, tolerance, empathy, cooperation and nonviolent communication. This paper highlights why early childhood education is essential for building a culture of peace, identifies the moral and social values developed in preschool institutions, and emphasizes the crucial role of the educator and the educational methods used to promote peaceful coexistence.*

Keywords: *early childhood education, culture of peace, moral values, social values, educator's role, nonviolent education.*

Introducere

Într-o societate marcată de conflicte, intoleranță și dificultăți de comunicare, educația pentru pace devine o necesitate stringentă. Cultura păcii nu înseamnă doar absența violenței, ci dezvoltarea capacității de a trăi împreună, de a respecta diversitatea și de a soluționa conflictele într-un mod constructiv [4, 6].

Educația timpurie constituie etapa esențială în formarea acestor competențe, de-

oarece în primii ani de viață se structurează bazele personalității copilului. Grădinița devine primul spațiu instituționalizat în care copilul învață reguli de conviețuire, relaționare și cooperare, având un impact major asupra dezvoltării sale ulterioare.

Educația timpurie este considerată esențială deoarece reprezintă perioada cu cea mai mare plasticitate cognitivă, emoțională și socială. În această etapă, copilul este deschis spre învățare, imitare și interiorizare a modelelor comportamentale oferite de adulți [9]. Valorile, atitudinile și comportamentele dobândite în copilăria timpurie au un caracter durabil. Copilul învață cum să reacționeze în situații de conflict, cum să își exprime emoțiile și cum să relaționeze cu ceilalți. Dacă aceste experiențe sunt ghidate într-un mod pozitiv, ele devin fundamentul unei conduite pașnice și responsabile. Astfel, educația timpurie nu doar previne comportamentele agresive, ci contribuie activ la formarea unei culturi a păcii bazate pe dialog și respect reciproc.

Context

Educația timpurie reprezintă cadrul privilegiat în care se formează primele valori morale și sociale ale copilului, valori care vor ghida comportamentul acestuia pe parcursul întregii vieți. Spre deosebire de etapele ulterioare de școlarizare, în educația timpurie valorile nu sunt transmise explicit sau teoretic, ci sunt interiorizate prin experiențe directe, relații interpersonale și modele comportamentale oferite de adulți semnificativi. Formarea culturii păcii este indisolubil legată de dezvoltarea unui set coerent de valori morale și sociale, care permit copilului să relaționeze armonios cu ceilalți și să gestioneze situațiile de conflict într-un mod constructiv.

Respectul – valoarea fundamentală a conviețuirii pașnice

Respectul reprezintă una dintre primele și cele mai importante valori formate în grădiniță. Copilul învață respectul față de sine, față de ceilalți copii și față de adulți, precum și respectul față de reguli, norme și bunuri comune. Prin activități cotidiene simple – așteptarea rândului, folosirea unui limbaj adecvat, acceptarea diferențelor – copilul interiorizează ideea că fiecare persoană are valoare și merită să fie tratată cu demnitate.

Respectul constituie fundamentul culturii păcii, deoarece lipsa acestuia generează conflicte, agresivitate și excludere socială.

Empatia – capacitatea de a-l înțelege pe celălalt

Empatia este valoarea care permite copilului să recunoască și să înțeleagă emoțiile celorlalți. În educația timpurie, empatia se dezvoltă prin interacțiuni zilnice, prin jocuri de rol, povești și situații de viață în care copilul este încurajat să se pună în locul celuilalt. Dezvoltarea empatiei contribuie semnificativ la prevenirea comportamentelor agresive și la consolidarea relațiilor pozitive. Un copil empatic este capabil să ofere ajutor, să manifeste grijă și să reacționeze cu sensibilitate față de nevoile celor din jur, elemente esențiale ale culturii păcii.

Toleranța și acceptarea diversității

Grădinița este primul mediu social extins în care copilul întâlnește diversitatea: diferențe de personalitate, temperament, ritm de dezvoltare, gen, cultură sau limbaj. Prin activități educaționale bine structurate, copilul învață să accepte aceste diferențe ca pe un aspect firesc al vieții sociale.

Toleranța nu presupune doar acceptare pasivă, ci respect activ și deschidere față de celălalt. Educația timpurie are rolul de a preveni stereotipurile și discriminarea, punând bazele unei societăți incluzive și pașnice.

Cooperarea și spiritul de echipă

Cooperarea este o valoare socială fundamentală care se formează prin jocurile de grup, activitățile comune și sarcinile realizate în echipă. Copilul învață să colaboreze, să împartă resursele, să negocieze și să urmărească un scop comun. Prin cooperare, copilul înțelege că succesul nu este doar individual, ci și colectiv. Această valoare este esențială pentru cultura păcii, deoarece promovează solidaritatea și reduce competiția distructivă.

Responsabilitatea și asumarea consecințelor

Responsabilitatea se formează treptat, prin implicarea copilului în activități adaptate vârstei și prin oferirea unor sarcini concrete. Copilul învață să își asume consecințele propriilor acțiuni, să respecte regulile și să contribuie la bunul mers al grupului. Responsabilitatea este o valoare-cheie în educația pentru pace, deoarece un individ responsabil este conștient de impactul comportamentului său asupra celorlalți.

Autocontrolul emoțional și gestionarea conflictelor

Educația timpurie are un rol esențial în dezvoltarea autocontrolului emoțional. Copilul învață să își recunoască emoțiile, să le exprime într-un mod adecvat și să gestioneze situațiile de frustrare sau conflict.

Prin medierea conflictelor și ghidarea emoțională oferită de educatoare, copilul dobândește strategii nonviolente de rezolvare a problemelor, competențe indispensabile culturii păcii.

Solidaritatea și ajutorul reciproc

Solidaritatea este valoarea care încurajează sprijinul reciproc și implicarea activă în binele comun. În grădiniță, copilul este stimulat să ajute, să împărtășească și să manifeste grijă față de ceilalți, dezvoltând un sentiment de apartenență la comunitate.

Această valoare consolidează relațiile sociale și contribuie la crearea unui climat educațional bazat pe siguranță și încredere.

Rolul educatoarei în formarea culturii păcii în educația timpurie

În educația timpurie, rolul educatoarei depășește semnificativ funcția tradițională de facilitator al învățării. Educatoarea devine un actor central în formarea culturii păcii, având o influență directă și profundă asupra dezvoltării morale, emoționale și sociale a

copilului. În primii ani de viață, copilul învață predominant prin imitație, iar comportamentul adultului semnificativ constituie principalul reper de conduită.

Astfel, educatoarea nu doar predă valori, ci le trăiește și le modelează prin propriul exemplu, prin atitudini, limbaj și mod de relaționare.

Educatoarea ca model axiologic și comportamental

Copiii observă atent comportamentul educatoarei și îl reproduc în interacțiunile lor zilnice. Modul în care educatoarea comunică, gestionează conflictele, își exprimă emoțiile și respectă diversitatea transmite mesaje educaționale puternice, adesea mai eficiente decât orice activitate planificată.

Printr-un comportament bazat pe respect, calm, empatie și echilibru emoțional, educatoarea devine un model axiologic autentic. Aceasta contribuie la formarea unei culturi a păcii prin exemplu personal, demonstrând copiilor cum pot fi trăite valorile morale în situații reale.

Educatoarea – mediator al relațiilor sociale

În mediul grădiniței, conflictele dintre copii sunt inevitabile și reprezintă oportunități educaționale valoroase. Rolul educatoarei este acela de mediator, nu de judecător. Prin intervenții adecvate vârstei, educatoarea îi sprijină pe copii să își exprime emoțiile, să înțeleagă perspectiva celuilalt și să identifice soluții pașnice.

Medierea conflictelor dezvoltă competențe sociale esențiale, precum negocierea, compromisul și respectarea regulilor. Aceste abilități sunt indispensabile pentru formarea unei conduite pașnice și responsabile.

Educatoarea ca ghid emoțional

Dezvoltarea inteligenței emoționale reprezintă o dimensiune esențială a educației pentru pace. Educatoarea are rolul de a sprijini copilul în recunoașterea, înțelegerea și gestionarea emoțiilor proprii. Prin dialog, reflecție emoțională și validarea trăirilor copilului, educatoarea contribuie la formarea autocontrolului și a empatiei. Un copil care își înțelege emoțiile este mai puțin predispus la comportamente agresive și mai capabil să relaționeze armonios cu cei din jur.

Educatoarea – creator al climatului educațional sigur

Un climat educațional bazat pe siguranță, încredere și acceptare este condiția esențială pentru formarea culturii păcii. Educatoarea are responsabilitatea de a crea și menține un mediu în care fiecare copil se simte valorizat, ascultat și protejat. Prin stabilirea unor reguli clare, aplicate consecvent, și prin promovarea comunicării nonviolente, educatoarea contribuie la prevenirea violenței și la dezvoltarea relațiilor pozitive între copii.

Educatoarea – facilitator al învățării valorilor morale

Formarea valorilor morale nu se realizează prin predare formală, ci prin experiențe educaționale integrate. Educatoarea planifică activități care permit copilului să experi-

menteze cooperarea, responsabilitatea și solidaritatea. Activitățile integrate, jocurile de cooperare, poveștile terapeutice și situațiile de viață simulate reprezintă contexte eficiente pentru interiorizarea valorilor culturii păcii.

Educatorea – partener educațional al familiei

Promovarea culturii păcii presupune coerență între mediul familial și cel instituțional. Educatorea are rolul de a colabora cu familia, oferind sprijin, consiliere și exemple de bune practici în educația copilului. Prin comunicare deschisă și parteneriat educațional, educatoarea contribuie la crearea unui front comun în formarea valorilor morale și sociale ale copilului.

Educatorea – agent al schimbării sociale

Prin munca sa zilnică, educatoarea devine un agent al schimbării sociale, influențând nu doar copiii, ci și familiile acestora și comunitatea. Educația pentru pace începută în grădiniță are efecte pe termen lung, contribuind la formarea unor cetățeni responsabili, empatici și implicați social.

Astfel, rolul educatoarei în educația timpurie nu este doar pedagogic, ci profund social și moral.

Metode de învățare și strategii educaționale pentru formarea culturii păcii în educația timpurie

Formarea culturii păcii în educația timpurie presupune utilizarea unor metode de învățare adaptate particularităților de vârstă ale copilului, centrate pe experiență, interacțiune și relaționare. Metodele utilizate nu urmăresc doar dezvoltarea cognitivă, ci vizează, în mod integrat, dimensiunea emoțională, morală și socială a copilului. Educatorea selectează și aplică metode care favorizează exprimarea emoțiilor, cooperarea, empatia și rezolvarea pașnică a conflictelor, contribuind astfel la interiorizarea valorilor culturii păcii.

Jocul de cooperare – metodă fundamentală în educația pentru pace

Jocul de cooperare este una dintre cele mai eficiente metode de formare a comportamentelor pașnice în educația timpurie. Spre deosebire de jocurile competitive, jocurile de cooperare urmăresc realizarea unui scop comun, implicând colaborarea tuturor copiilor. Prin aceste jocuri, copiii învață să comunice, să negocieze roluri, să se sprijine reciproc și să accepte diferențele dintre ei. Jocul de cooperare dezvoltă empatia, toleranța și spiritul de echipă, contribuind la reducerea comportamentelor agresive și la consolidarea relațiilor pozitive.

Jocul de rol – explorarea emoțiilor și a situațiilor conflictuale

Jocul de rol permite copilului să experimenteze diferite situații de viață într-un cadru sigur. Prin asumarea unor roluri variate, copilul învață să își exprime emoțiile, să înțeleagă perspectivele celorlalți și să identifice soluții pașnice pentru rezolvarea conflictelor. Această metodă contribuie la dezvoltarea autocontrolului emoțional și a competențelor sociale, fiind esențială pentru educația nonviolentă.

Poveștile terapeutice – instrument pentru educația morală și emoțională

Poveștile terapeutice constituie un instrument valoros pentru formarea valorilor morale și sociale. Ele oferă modele de comportament, situații problematice și soluții adaptate nivelului de înțelegere al copilului. Prin discuții ghidate după lectură, copilul este încurajat să reflecteze asupra emoțiilor personajelor, asupra consecințelor acțiunilor și asupra valorilor promovate, precum bunătatea, respectul și solidaritatea.

Învățarea prin experiență – educația pentru pace în situații reale

Învățarea prin experiență presupune implicarea directă a copilului în activități concrete, relevante pentru viața cotidiană. Situațiile reale de cooperare, ajutor reciproc sau rezolvare a problemelor devin contexte autentice de formare a culturii păcii. Prin această metodă, copilul nu doar învață despre pace, ci o trăiește în mod direct.

Comunicarea nonviolentă – metodă de prevenire a conflictelor

Comunicarea nonviolentă este o metodă educațională esențială în promovarea culturii păcii. Educatoarea modelează un limbaj bazat pe respect, exprimarea clară a emoțiilor și nevoilor, evitând etichetările și sancțiunile punitive. Copilul învață să își exprime nemulțumirile într-un mod adecvat și să asculte punctul de vedere al celorlalți, dezvoltând abilități de dialog și negociere.

Medierea conflictelor – oportunitate educațională. Conflictele dintre copii sunt transformate în situații de învățare prin medierea ghidată de educatoare. Aceasta îi sprijină pe copii să identifice problema, să exprime emoțiile implicate și să găsească soluții acceptabile pentru toți. Medierea conflictelor contribuie la formarea responsabilității, a empatiei și a respectului reciproc.

Activitățile integrate – abordare holistică a educației pentru pace

Activitățile integrate valorifică simultan dimensiunea cognitivă, emoțională și socială a copilului. Prin îmbinarea limbajului, muzicii, mișcării și artei, copilul are oportunitatea de a-și exprima trăirile și de a interioriza valorile păcii într-un mod natural și creativ.

Rutinele zilnice – context educațional pentru valori

Rutinele zilnice (salutul, organizarea spațiului, masa, tranzițiile) reprezintă contexte educaționale valoroase pentru formarea culturii păcii. Prin respectarea regulilor și cooperarea în activitățile cotidiene, copilul învață disciplina pozitivă și responsabilitatea.

Parteneriatul cu familia – extinderea educației pentru pace

Implicarea familiei în procesul educațional consolidează formarea valorilor culturii păcii. Educatoarea colaborează cu părinții, oferind sugestii și strategii educaționale coerente, contribuind astfel la continuitatea mesajelor educaționale.

Strategii educaționale și contexte de implementare a culturii păcii

Formarea culturii păcii în educația timpurie presupune valorificarea coerentă a tuturor contextelor educaționale în care copilul este implicat. Dincolo de activitățile cur-

riculare, activitățile extracurriculare reprezintă un cadru complementar esențial, oferind oportunități autentice de aplicare și consolidare a valorilor morale și sociale formate în grădiniță.

Activitățile extracurriculare nu constituie metode didactice propriu-zise, ci *forme de organizare a procesului educațional* care permit extinderea și aprofundarea experiențelor de învățare într-un context mai flexibil, nonformal și participativ.

Activitățile curriculare – baza formării valorilor culturii păcii

În cadrul activităților curriculare, educatoarea creează premisele formării culturii păcii printr-o abordare integrată, centrată pe copil. Aceste activități vizează dezvoltarea socio-emoțională, comunicarea, cooperarea și interiorizarea valorilor morale prin experiențe educaționale structurate. Activitățile curriculare asigură coerența, continuitatea și sistematicitatea procesului educațional, oferind copilului repere clare de comportament și relaționare.

Activitățile extracurriculare – extinderea și consolidarea culturii păcii

Activitățile extracurriculare completează și valorifică activitățile curriculare, oferind copilului contexte reale de manifestare a valorilor culturii păcii. Acestea se desfășoară într-un cadru mai puțin formal și permit implicarea activă a copilului în situații de viață concrete.

În educația timpurie, activitățile extracurriculare contribuie la:

- dezvoltarea spiritului comunitar și a sentimentului de apartenență;
- consolidarea empatiei și a solidarității;
- formarea responsabilității sociale;
- stimularea inițiativei și a participării active;
- dezvoltarea relațiilor pozitive între copii, familie și comunitate.

Tipuri de activități extracurriculare relevante pentru cultura păcii

Activitățile extracurriculare cu impact semnificativ asupra formării culturii păcii includ:

- activități cu caracter ecologic și de educație pentru mediu;
- activități artistice și culturale (teatru, muzică, arte plastice);
- serbări, matinee și evenimente tematice;
- proiecte educaționale desfășurate în parteneriat cu familia;
- activități de colaborare cu instituții și membri ai comunității locale.

Aceste activități oferă copilului oportunitatea de a experimenta cooperarea, respectul și responsabilitatea într-un cadru diferit de cel al activităților zilnice din grădiniță.

Activitățile extracurriculare – punte între grădiniță și comunitate

Un aspect esențial al activităților extracurriculare este rolul lor de legătură între grădiniță, familie și comunitate. Prin implicarea părinților și a comunității, copilul învață că valorile culturii păcii sunt relevante nu doar în cadrul instituției, ci și în viața socială.

Astfel, activitățile extracurriculare contribuie la formarea unei educații pentru pace cu impact social.

Concluzii

Educația timpurie reprezintă fundamentul pe care se construiește personalitatea copilului și, implicit, societatea de mâine. Formarea culturii păcii începe încă din primii ani de viață, într-un cadru educațional care valorizează respectul, empatia, cooperarea și responsabilitatea. Grădinița nu este doar un spațiu de îngrijire și instruire, ci un mediu formativ complex, în care copilul învață să relaționeze, să comunice și să trăiască armonios alături de ceilalți.

Analiza realizată evidențiază faptul că educația timpurie are un rol esențial în prevenirea comportamentelor agresive și în dezvoltarea competențelor socioemoționale necesare unei conviețuiri pașnice. Valorile morale și sociale formate în această etapă timpurie au un caracter durabil, influențând modul în care copilul va gestiona relațiile interpersonale și situațiile de conflict pe parcursul întregii vieți.

Un rol determinant în acest proces îl are educatoarea, care devine model axiologic, mediator al relațiilor sociale, ghid emoțional și creator al unui climat educațional sigur și echilibrat. Prin propriul exemplu, prin strategiile educaționale utilizate și prin modul de organizare a activităților curriculare și extracurriculare, educatoarea contribuie decisiv la interiorizarea valorilor culturii păcii.

De asemenea, activitățile extracurriculare se conturează ca un context educațional valoros, în care copilul are posibilitatea de a aplica și consolida valorile învățate, într-un cadru nonformal și participativ. Acestea creează punți între grădiniță, familie și comunitate, asigurând coerența și continuitatea educației pentru pace.

În concluzie, cultura păcii nu se formează prin transmiterea unor concepte abstracte, ci prin experiențe educaționale autentice, relații bazate pe respect și modele comportamentale pozitive. Educația timpurie are misiunea fundamentală de a forma nu doar competențe cognitive, ci și conștiințe morale. Investind în educația timpurie, investim în construirea unei societăți mai pașnice, mai echilibrate și mai responsabile.

Bibliografie:

1. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. *Curriculum pentru educația timpurie*. Chișinău, 2018.
2. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. *Standardele de dezvoltare a copilului de la naștere la 7 ani*. Chișinău. 2018.
3. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. *Cadrul de referință al educației timpurii*. Chișinău, 2019.

4. UNESCO. *Education for Peace and Sustainable Development*. Paris, 2021.
5. UNESCO. *Learning to Live Together*. Paris, 2022.
6. UNESCO. *Culture of Peace Programme*. Paris, 2023.
7. UNICEF. *Early Childhood Development: The Key to a Full and Productive Life*. New York, 2017.
8. PIAGET, J. *Psihologia copilului*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015.
9. VYGOTSKY, L. S. *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
10. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională*. București: Curtea Veche, 2018.